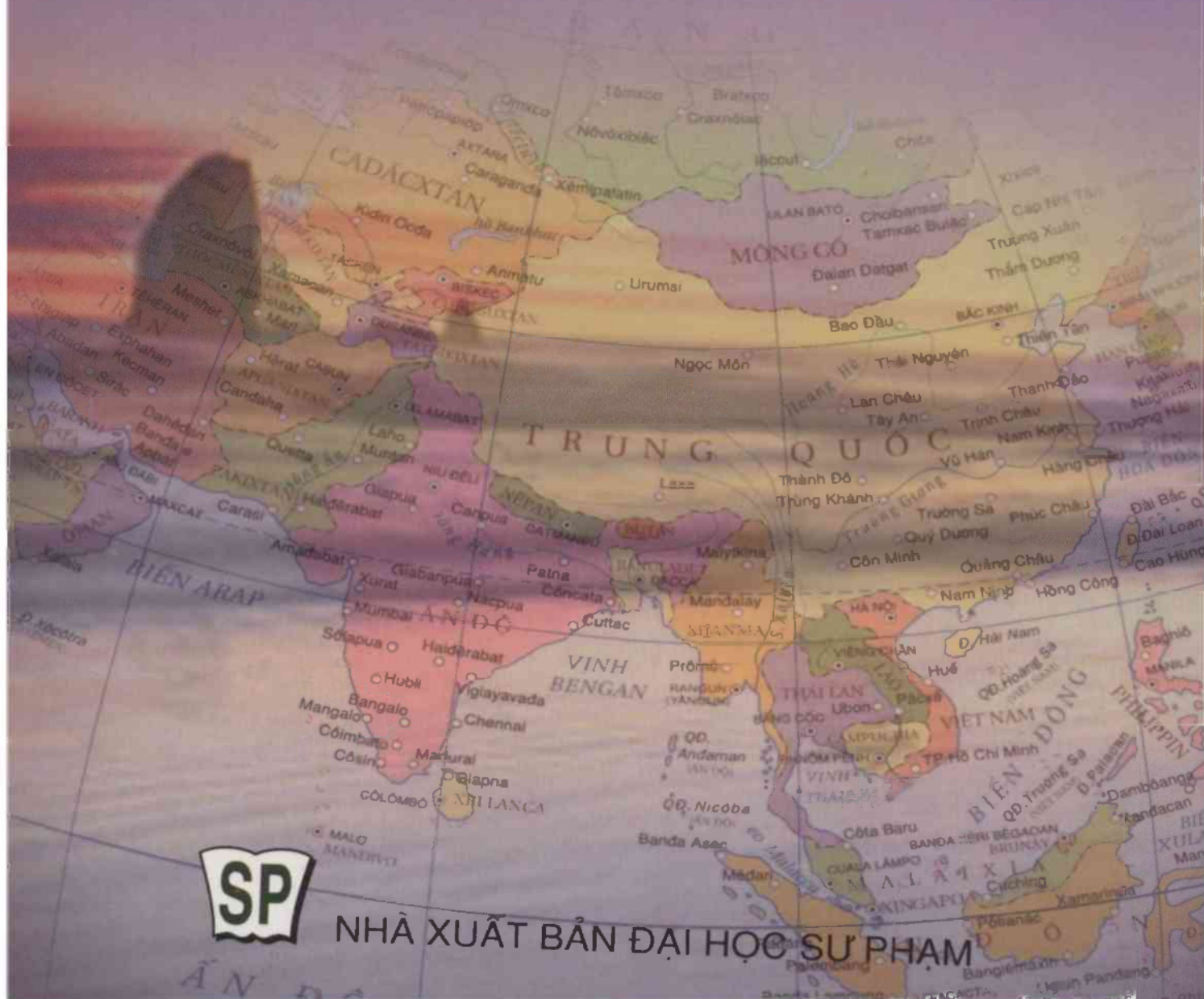
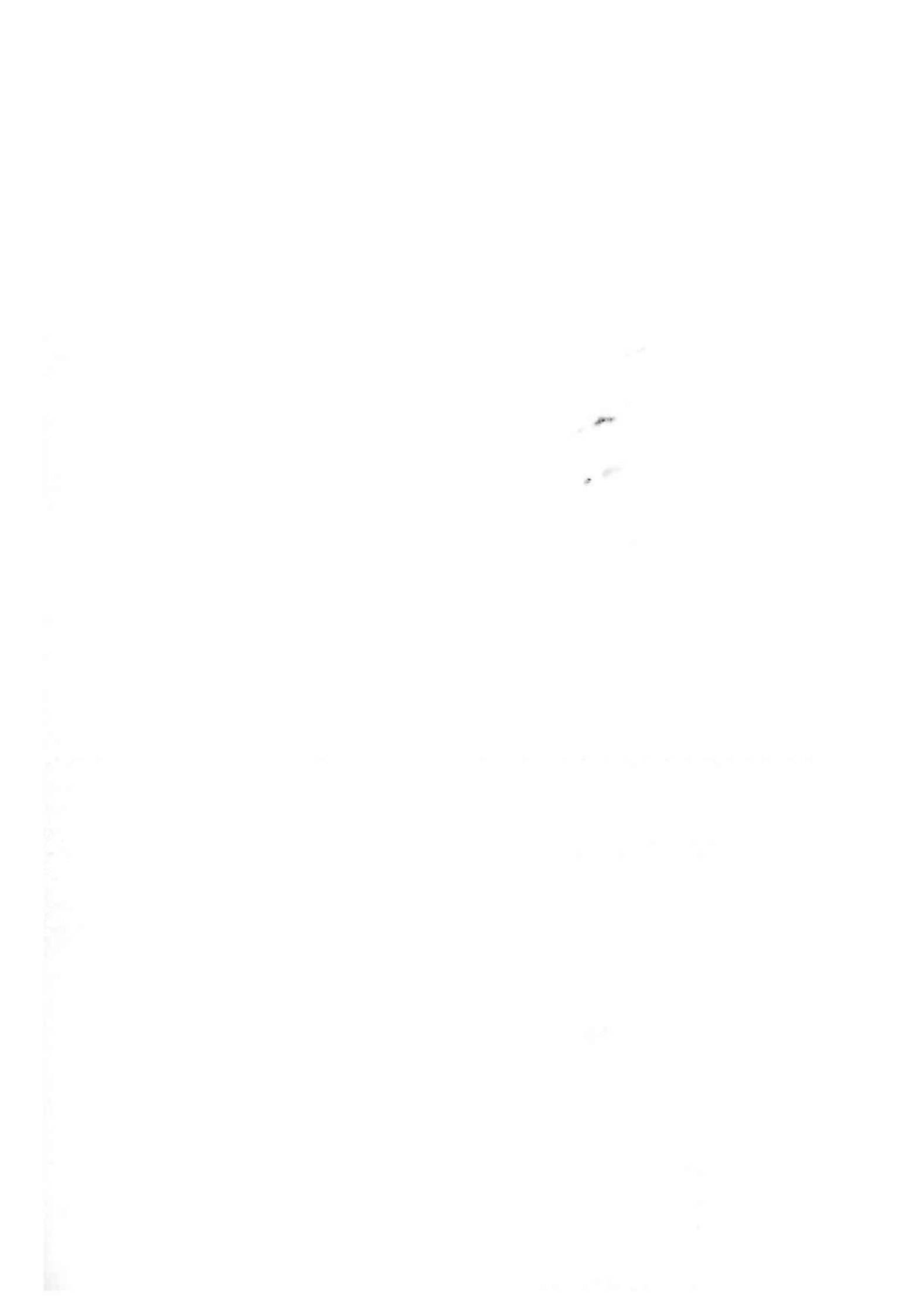

LÂM QUANG DỐC - PHẠM NGỌC ĐÌNH (Chủ biên)
VŨ BÍCH VÂN - NGUYỄN MINH NGỌC

Bản Đồ Học ĐẠI CƯƠNG

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

LÂM QUANG DỐC – PHẠM NGỌC ĐỈNH (Chủ biên)
VŨ BÍCH VÂN – NGUYỄN MINH NGỌC

BẢN ĐỒ HỌC ĐẠI CƯƠNG

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

Mã số: 01.01.348/933 ĐH 2009

Mục lục

Lời nói đầu	7
Chương I. Bản đồ học.....	11
§1. Định nghĩa.....	11
§2. Đối tượng và nhiệm vụ của Bản đồ học.....	13
§3. Những bộ môn cơ bản của khoa học bản đồ.....	15
§4. Mối quan hệ giữa Bản đồ học với các bộ môn khoa học và nghệ thuật.....	16
§5. Phương pháp bản đồ.....	20
§6. Lịch sử phát triển bản đồ học.....	24
6.1. Bản đồ học thời cổ đại.....	24
6.2. Bản đồ học thời Trung Cổ và thời kì Phục hưng.....	27
6.3. Bản đồ học ngày nay.....	29
§7. Lịch sử phát triển ngành đo vẽ bản đồ ở Việt Nam.....	31
Câu hỏi ôn tập chương I.....	35
Chương II. Bản đồ địa lí.....	37
§1. Định nghĩa và những tính chất cơ bản của bản đồ địa lí.....	37
1.1. Bản đồ thành lập trên cơ sở toán học.....	38
1.2. Bản đồ sử dụng ngôn ngữ hình ảnh - kí hiệu.....	38
1.3. Bản đồ có sự tổng quát hoá.....	39
§2. Các yếu tố cấu thành bản đồ địa lí.....	41
§3. Vai trò và ý nghĩa của bản đồ.....	44
Câu hỏi ôn tập chương II.....	46
Chương III. Cơ sở toán học của bản đồ.....	47
§1. Những khái niệm cơ bản.....	47
1.1. Trái Đất - Hình dạng và kích thước.....	47
1.2. Những điểm và đường cơ bản trên Elipxôit Trái Đất.....	50
1.3. Toạ độ địa lí.....	51
1.4. Toạ độ cực cầu.....	52
1.5. Toạ độ vuông góc.....	53
§2. Cơ sở toán học của bản đồ địa lí.....	56
2.1. Cơ sở trắc địa thiên văn.....	56

2.2. Tỉ lệ bản đồ.....	57
2.3. Phép chiếu hình bản đồ.....	59
2.4. Những phép chiếu dùng cho bản đồ có số hiệu.....	86
2.7. Các yếu tố khác trong cơ sở toán học của bản đồ địa lí.....	98
<i>Câu hỏi ôn tập chương III</i>	101
Chương IV. Ngôn ngữ bản đồ	103
§1. <i>Khái quát về ngôn ngữ bản đồ</i>	103
§2. <i>Kí hiệu bản đồ</i>	104
2.1. Hệ thống kí hiệu bản đồ là thành phần cơ bản, là hệ thống kí hiệu đặc thù của ngôn ngữ bản đồ.....	104
2.2. Cái "vỏ" không gian và "nhân" ý nghĩa nội dung.....	108
2.3. Tính xác định không gian và sự thay đổi theo thời gian.....	109
2.4. Tính xác định nội dung và sự thay đổi theo thời gian.....	111
§3. <i>Chữ viết trên bản đồ</i>	113
3.1. Chữ viết và ghi chú trên bản đồ.....	113
3.2. Địa danh và sự viết chuyển các địa danh trên bản đồ.....	115
§4. <i>Các phương pháp biểu hiện bản đồ</i>	119
4.1. Phương pháp kí hiệu.....	119
4.2. Phương pháp kí hiệu dạng đường.....	130
4.3. Phương pháp biểu đồ định vị.....	131
4.4. Phương pháp chấm điểm.....	135
4.5. Phương pháp đường đẳng trị.....	139
4.6. Phương pháp nền chất lượng.....	142
4.7. Phương pháp vùng phân bố (Arean).....	146
4.8. Phương pháp kí hiệu đường chuyển động.....	149
4.9. Phương pháp bản đồ biểu đồ (phương pháp Cartodiagram).....	153
4.10. Phương pháp bản đồ đồ giải (phương pháp Cartogram).....	157
4.11. Vận dụng và phối hợp các phương pháp biểu hiện bản đồ.....	161
<i>Câu hỏi ôn tập chương IV</i>	164
Chương V. Tổng quát hóa bản đồ	165
§1. <i>Khái niệm</i>	165
§2. <i>Tổng quát hoá và ngôn ngữ bản đồ</i>	166
§3. <i>Tổng quát hoá không gian</i>	171
§4. <i>Tổng quát hoá nội dung</i>	173
§5. <i>Tỉ lệ nội dung</i>	175
<i>Câu hỏi ôn tập chương V</i>	177

Chương VI. Phân loại bản đồ địa lí tập bản đồ địa lí	179
§1. Ý nghĩa - nguyên tắc của sự phân loại bản đồ	179
§2. Các hệ thống phân loại bản đồ chủ yếu	181
2.1. Phân loại bản đồ theo lãnh thổ biểu hiện (không gian biểu hiện) ..	181
2.2. Sự phân loại bản đồ theo nội dung biểu hiện	182
2.3. Phân loại bản đồ theo tỉ lệ	185
2.4. Sự phân loại theo mục đích	185
§3. Tập bản đồ địa lí (átlát) và sự phân loại	186
3.1. Khái niệm	186
3.2. Phân loại các tập bản đồ	187
<i>Câu hỏi ôn tập chương VI</i>	<i>188</i>
Chương VII. Thành lập bản đồ địa lí	189
§1. Khái quát chung	189
§2. Thiết kế bản đồ	194
2.1. Nghiên cứu đặc điểm địa lí khu vực	195
2.2. Phân tích và đánh giá tài liệu	195
2.3. Thiết kế mô hình bản đồ	197
§3. Thu thập thông tin	204
3.1. Thu thập thông tin nguyên thủy	204
3.2. Thông tin tài liệu	206
§4. Biên vẽ bản đồ	209
4.1. Khái niệm	209
4.2. Nội dung các bước trong quá trình biên vẽ theo công nghệ truyền thống	211
§5. Chế - in bản đồ	217
5.1. Chế bản	217
5.2. In bản đồ	218
§6. Các phương pháp cơ bản thành lập bản đồ	220
6.1. Phương pháp đo đạc trực tiếp từ thực địa	220
6.2. Phương pháp ảnh hàng không	225
6.3. Phương pháp viễn thám	228
6.4. Phương pháp biên vẽ từ tài liệu bản đồ	232
6.5. Phương pháp thống kê	235
<i>Câu hỏi ôn tập chương</i>	<i>236</i>

Chương VIII. Sử dụng bản đồ địa lí	237
§1. <i>Khái niệm</i>	237
§2. <i>Các phương pháp sử dụng bản đồ</i>	239
2.1. Đọc bản đồ	239
2.2. Suy giải bản đồ	239
2.3. Đo bản đồ	240
2.4. So sánh các bản đồ, đánh giá chúng	241
2.5. Mô hình hoá bản đồ	242
§3. <i>Các hình thức sử dụng bản đồ</i>	243
3.1. Sử dụng bản đồ như là phương tiện trực quan và phương tiện giảng dạy	243
3.2. Sử dụng bản đồ như là phương tiện nghiên cứu	243
3.3. Sử dụng bản đồ để thành lập bản đồ	244
3.4. Sử dụng bản đồ để định hướng	244
3.5. Bản đồ được sử dụng như là phương tiện làm việc	244
§4. <i>Phân tích bản đồ</i>	246
4.1. Khái niệm	246
4.2. Các phương pháp phân tích bản đồ	246
4.3. Các hình thức phân tích bản đồ	251
 <i>Câu hỏi ôn tập chương VIII</i>	 253
 Tài liệu tham khảo	 254

Lời nói đầu

Ngay từ những ngày đầu thành lập khoa Địa lí, giáo trình **Bản đồ học** đã được xác định là một trong những giáo trình chính của chương trình đào tạo. Trong quá trình phát triển của khoa, giáo trình luôn được biên soạn lại để phù hợp với nhiệm vụ và mục tiêu đào tạo từng thời kì. Năm 1968, giáo trình “*Địa đồ học*” được tác giả Ngô Đạt Tam biên soạn dùng cho hệ ba năm. Năm 1976, các tác giả Phạm Ngọc Đĩnh, Vũ Tuấn Cảnh, Lâm Quang Dốc, Lê Huỳnh, Hoàng Xuân Lính, Đỗ Thị Minh Tính biên soạn giáo trình “*Bản đồ học*” dùng cho hệ bốn năm. Để phục vụ cải cách đại học, năm 1984 và 1986, Nhà xuất bản Giáo dục cho xuất bản cuốn “*Bản đồ học*” dùng chung cho các trường đại học và cao đẳng sư phạm do các tác giả Ngô Đạt Tam, Lê Ngọc Nam, Nguyễn Trần Cầu, Phạm Ngọc Đĩnh biên soạn. Năm 1995, chương trình đào tạo theo hai giai đoạn, giáo trình “*Bản đồ học*” được các tác giả Lâm Quang Dốc, Phạm Ngọc Đĩnh, Lê Huỳnh biên soạn lại. Qua các lần biên soạn, giáo trình đã ngày một hoàn thiện và đã đáp ứng được các mục tiêu đào tạo đặt ra.

Ngày nay, các bộ môn đào tạo của trường Đại học Sư phạm được thực hiện theo các học phần. Bộ môn Bản đồ được tách ra ba học phần: Bản đồ học đại cương, Bản đồ địa hình và đo vẽ địa phương, Bản đồ giáo khoa. Nội dung chương trình được cấu trúc lại và có giáo trình riêng cho mỗi học phần. Các giáo trình được soạn lại phù hợp với chương trình và thời lượng đào tạo.

Giáo trình *Bản đồ học đại cương* là tài liệu chính thức của học phần Bản đồ học đại cương, có nhiệm vụ trang bị những kiến thức cơ bản của Bản đồ học cho sinh viên.

Giáo trình được biên soạn trên cơ sở kế thừa những nội dung khoa học của các giáo trình bản đồ học đã xuất bản ở trong và ngoài nước, nhưng được cấu trúc lại, bổ sung, mở rộng, nâng cao và cập nhập những kiến thức bản đồ học hiện đại.

- Về cấu trúc: Giáo trình được cấu trúc hệ thống và hợp lí hơn.

Những kiến thức chung về thiên văn, Trái đất có quan hệ chặt chẽ với cơ sở toán học của bản đồ ở các giáo trình trước đây được xếp thành chương riêng, nay được đưa chung vào chương *Cơ sở toán học của bản đồ*, tránh sự trùng lặp và bảo đảm tính lôgích khoa học. Những chương mục có quan hệ với Bản đồ học đại cương nhưng thuộc kiến thức Bản đồ địa hình và Bản đồ giáo khoa không còn được đề cập trong giáo trình này nữa vì chúng đã được đưa về các giáo trình chuyên ngành mình.

Toàn bộ giáo trình được cấu trúc thành 8 chương, 6 chương đầu là những kiến thức lí luận chung, trình bày có hệ thống các khái niệm cơ bản của Bản đồ học và Bản đồ địa lí, 2 chương sau là các lí luận và phương pháp thành lập và sử dụng bản đồ.

- *Về nội dung*: Giáo trình đã bổ sung, nâng cao nhiều cơ sở lí luận và kiến thức hiện đại của Bản đồ học như lí luận về Phương pháp bản đồ - Phương pháp nghiên cứu cơ bản của Bản đồ học, về ngôn ngữ bản đồ, khái quát hóa những đặc trưng cơ bản của Bản đồ địa lí. Đặc biệt hai chương *Thành lập bản đồ* và *Sử dụng bản đồ* mang tính ứng dụng, không chỉ nâng cao các kiến thức lí luận mà được trình bày rất sâu sắc, cụ thể các phương pháp mang tính truyền thống và tiếp cận các phương pháp và phương tiện hiện đại.
- *Về thực hành*: Giáo trình này là giáo trình lí thuyết. Các kiến thức và kĩ năng thực hành được thiết kế riêng thành một giáo trình, không viết lẫn với giáo trình lí thuyết như các giáo trình trước. Nó được sử dụng song song và phối hợp chặt chẽ với giáo trình lí thuyết, giúp cho sinh viên thực hiện tốt học đi đôi với hành, lí luận gắn liền với thực tiễn, chủ động nắm chắc kiến thức và kĩ năng bản đồ.

Giáo trình *Bản đồ học đại cương* được biên soạn trên cơ sở mục tiêu và chương trình đào tạo giáo viên Địa lí của trường Đại học Sư phạm Hà Nội, trang bị những kiến thức cơ bản về bản đồ học cho sinh viên hệ đại học, song cũng có thể là tài liệu tham khảo có giá trị với các hệ cao đẳng, thạc sĩ Địa lí, các giáo viên giảng dạy Địa lí ở các trường phổ thông và những ngành khác có quan hệ với các kiến thức bản đồ.

Mặc dầu giáo trình đã được biên soạn rất nghiêm túc, công phu,

